

Notes Olià, 2010.

1ª Part

Esperar amb resignació o decidir amb ambició

Aquestes son notes sorgides de les hores calmes de l'estiu però també des de la meva condició de ciutadà compromès amb el concepte de socialisme des de fa, al menys, 50 anys i, precisament per això, des de la condició de ciutadà lliure que, com tants altres, pensa, parla, proposa. Cap pretensió de raó en exclusiva, cap seguretat, excepte la de que l'únic que no es pot fer en moments com els actuals es callar o esperar passivament el que els temps, o les decisions d'uns i altres, ens hagin de dur.

1 - Catalunya està "en construcció", es un país vell que busca qui i com ha de ser en un nou context local i global.

En construcció, com tots els països, com sempre, en revisió permanent d'equilibris interns, d'encaix més enllà dels seus límits, de model de relacions amb el món, però també en construcció de nou model econòmic i social, de nou patró de convivència, capaç de conservar identitats tant com de crear-ne de noves,

En cerca de nous motlles d'expressió cultural, de creativitat, que li permetin de ser present al món com cultura viva, oberta, amb valor afegit i personalitat definida.

I, al mateix temps, ha d'afrontar els mateixos reptes que qualsevol altre societat i encara alguns de propis i específics:

- a) La crisi econòmica i els seus efectes socials, com tothom
- b) La regeneració del sistema democràtic, com quasi tothom i
- c) L'encaix institucional de la nació-estat que volem ser, en un espai europeu-espanyol també en revisió-construcció.

2 – Totes les paraules estan dites, repetides, abusades, llançades dels uns als altres com si fossin armes de combat: nació, identitat, sobiranisme, federalisme, independència, crisi, confiança, respecte, plurinacionalitat, constitució, estat (i Estat), societat civil, democràcia, partits, nova economia, societat del coneixement, immigració, ciutadania...

I, en canvi, Catalunya no compta amb projectes definits per aquesta seva "construcció", projectes que triïn i relliguin uns o altres d'aquells conceptes i projeccions amb sentit i orientació precises, que siguin visibles, susceptibles de ser recolzats tant com criticats, que pretenguin obtenir arrelament social, representació majoritària, responsabilitat institucional.

Si revisem l'escenari que s'ofereix als ciutadans, a pocs mesos de les eleccions, hi trobem alguns trets nous en relació a les anteriors, trets associats a com uns i altres han gestionat un període carregat de canvis profunds (la crisi econòmica ha alterat ordres, estructures i hàbits que semblaven fixats per sempre) i de qüestions d'alta exigència institucional com tot el procés a l'entorn del nou Estatut de Catalunya.

3 - Deixant de banda les opcions de la dreta espanyolista més o menys radical (PP, C's i l'eventual aparició de la UPD de Rosa Díez), podríem descriure el mapa polític-electoral en els següents termes:

a) - L'Independentisme creix i es consolida com a sentiment, com aspiració i com actitud de rebuig però no sembla trobar una expressió partidària explícita capaç de recollir aquesta onada en la mateixa mesura.

ERC paga la seva part del cost derivat de l'experiència del "tripartit" i no capitalitza el seu NO a l'Estatut, sinó que més aviat redueix les seves expectatives. Això deixa espai per les noves opcions independentistes que apareixen més lligades a liderats (?) personals que a projectes solvents i, a hores d'ara, amb previsions electorals escassament favorables.

El sobiranisme com a concepte genèric sembla capaç d'expressar la frustració col·lectiva en relació a l'auto-govern questionat i també de dibuixar una fita de plena independència per un futur més o menys llunyà, però no ho sembla tant d'oferir solucions i respostes per un present d'alta complexitat i, encara menys, d'explicar amb quins ritmes i procediments ens acostaríem a la "terra promesa".

I, al mateix temps, cal registrar el canvi qualitatiu que s'ha produït en aquest camp: la independència de Catalunya ja no queda limitada a l'aspiració utòpica d'una minoria significativa, i a vegades decisiva per configurar majories de govern, sinó que mereix la consideració d'orientació estratègica plausible per el nostre país si no es modifiquen apreciablement algunes pautes de comportament en la relació Catalunya-Espanya.

Dit d'una altra forma, la presència normalitzada de l'independentisme i la creixent solvència del concepte i de la seva viabilitat política, institucional i econòmica, obliga a la resta d'orientacions possibles, sobre tot les tradicionals de les forces centrals majoritàries CIU i PSC, a redefinir, actualitzar i mostrar com avantatjoses comparativament les respectives ofertes.

b) – Aquesta es la situació més favorable per CIU que pot esbrèmer fins a les últimes conseqüències la seva tradicional moral d'ambigüitat: recull tot el desgast del concepte i la imatge del "tripartit", a desgrat de la ingent obra real de govern transformadora i reformista duta a terme, es situa en l'àmbit del sobiranisme sense límits (però sense terminis ni compromisos) i intenta oferir una imatge de solvència i estabilitat com actiu electoral per una propera governació, en contrast aparent amb el mandat que ara finalitza.

En aquest context s'entén millor l'últim invent convergent, la reivindicació del concert econòmic, com esquer per sobiranistes dubtosos i com gest de

desafiament envers “Espanya”. A consciència de la impossibilitat pràctica del concepte i, especialment, de la explícita contradicció amb el model de finançament que, precisament amb la benedicció d'Artur Mas, va acabar incorporant l'Estatut del 2006 i es troba ja en plena vigència positiva. Es un intent de “matar” del tot l'Estatut i de fer oblidar el seu protagonisme i responsabilitat en aquell procés d'aprovació.

Encara hi hem d'afegir els rèdits que CIU segueix obtenint de la seva representació a les institucions espanyoles: soci desitjat per uns i altres (ara molt explícitament per un PSOE necessitat de suports parlamentaris per tirar endavant pressupostos, reformes i lleis), treu tot l'avantatge de la pràctica exclusiva de representació catalana, acompanyat per les dignes, però escassament influents, veus de republicans i ecosocialistes, i per el silenci absent de la representació majoritària dels ciutadans de Catalunya, la que va atorgar 25 escons al socialisme català.

Així, CIU pot aparèixer simultàniament com relleu natural d'un “tripartit” esgotat i com dipositari autoritzat dels afanys pendents, frustracions acumulades i esperances històriques dels catalans. Tant se val que no concreti objectius ni camins per assolir-los, no importa que vagi acumulant evidències de quina era la seva cultura de govern i quina la seva relació amb contractistes i proveïdors de les seves administracions.

Potser per això Duran-Lleida segueix sent el català seriós i prudent que ens defensa a Madrid, i de pas obté la millor nota en les enquestes espanyoles. I potser també per això, oh meravella!, Artur Mas consolida les expectatives electorals tot desqualificant les proves creixents de finançament irregular i fent desaparèixer de l'imaginari col·lectiu les intenses i profitoses relacions que CIU mantenia amb els simpàtics Millet i Montull.

c) - I aquesta es la situació menys favorable per el PSC, obligat a moure's en un espai cada cop més limitat, més exigent, més complex i més sotmès a contradiccions reals o aparents. El meu partit ha passat, en deu anys, de ser la punta de llança de la renovació política, del salt endavant de l'autogovern i de la modernització reformadora de la societat catalana (recordeu les autonòmiques del 99 i el quasi 1,2 milions de vots que va rebre), a ser la víctima propiciatòria aparent de tot el que n'ha resultat, inclosos els dos mandats de govern progressistes, l'aprovació del nou Estatut, l'arribada d'un milió de nous ciutadans i, es clar, els efectes de la crisi econòmica més greu des de la segona guerra mundial.

En termes socio-electoralis el PSC pateix avui la pressió simultània de dos fenòmens complementaris però independents: d'una banda la consolidació d'un tòpic crític i negatiu sobre el concepte i la imatge dels governs de coalició PSC-ERC-IC. El cost més evident recau sobre el PSC en tant que partit central i responsable principal de la orientació, equilibri i solvència de l'acció de govern en el seu conjunt.

De l'altra banda, l'eclosió inevitable de les limitacions i efectes derivats del model de relació PSC-PSOE vigent des de la desaparició del grup parlamentari propi a l'inici del mandat 1982-86. La contradicció de fons entre l'aspiració a governar Catalunya com a expressió del catalanisme progressista i la pertinença sense dret a veu i vot al projecte volgudament compartit amb el socialisme espanyol, apareix en tota la seva intensitat. Encara més quan es tracta d'encapçalar, des de la imprescindible unitat catalana, la resposta del país a la situació crítica per el nostre autogovern causada per una sentència inacceptable del TC.

Acceptada la qüestió com decisiva per el futur de l'opció socialista a Catalunya, i per cert també a Espanya, queda per dilucidar si el PSC pot deixar el debat plantejat per "després de les eleccions" com defensa la posició majoritària avui a l'organització per tal d'oferir una imatge compacte, o es tracta, precisament, d'una de les raons que expliquen unes expectatives electorals tan baixes segons totes les enquestes disponibles.

Com es prou conegut, la meua convicció es que sense donar-hi resposta positiva i convincent serà molt difícil recuperar credibilitat i recolzament actiu entre amplis sectors de la societat catalana que, inexcusablement, han de formar part principal d'un projecte progressista que es pretengui guanyador.

2ª part

Per ser nació haurem de saber ser estat

I així, quin es el projecte que s'ha d'oferir als ciutadans d'aquest país des d'una perspectiva socialista/catalanista/democràtica?

Quins han de ser els seus trets distintius, inconfusibles, que contrastin nítidament amb el no-projecte alternatiu del nacionalisme conservador?

Com, en canvi, ha de contenir el motlle bàsic del que Catalunya ha de guanyar des de la unitat natural de ciutadans-societat-partits-institucions?

En altres paraules, quin és el projecte que caldria esperar, o exigir, del gran partit dels progressistes de Catalunya?

O bé, que és el que goso esperar de la coherència, dignitat i fermesa del nostre President Montilla? Podem aspirar a que la seva demostrada capacitat d'exercir la Presidència de la Generalitat amb plena responsabilitat, es verifiqui igualment en la presa de decisions que col·loquin al PSC en condicions d'optar a la victòria en les properes eleccions autonòmiques?

En primer lloc, crec, s'ha de deixar ben establerta una premissa que hem de tenir sempre present sense que haguem de recordar-ho a cada moment: Catalunya és un subjecte polític ple que actua com a nació en un marc de sobirania limitada i compartida successivament amb Espanya i Europa.

Es a dir, Catalunya pot decidir i aplicar tant les estratègies globals que la defineixin com les polítiques actives específiques per cada qüestió, per cada objectiu nacional, per respondre a cada nova situació.

La regulació d'aquest marc de sobirania successives sota concepció genuïnament federal, la delimitació del terreny de joc institucional i competencial és, òbviament, una qüestió crucial que, en aquests moments, ocupa un espai central del debat polític català, però no podem deixar que ens impedeixi afrontar la resta de qüestions decisives avui plantejades i que requereixen resposta, iniciativa i determinació col•lectiva.

Ben al contrari, hi ha una relació estreta i creixent entre el ple exercici de l'autogovern assolit i la nostra capacitat per formular respostes adequades a qüestions com la crisi econòmica o la nova definició de continguts i regles del joc del que hem anomenat "estat del benestar".

De fet, l'evidència creixent de que Catalunya està trobant amb èxit el seu propi camí de sortida de la crisi és ja un element central del diàleg Catalunya-Espanya. Quan Catalunya exporta més del 25% del total espanyol o quan es verifica que més del 50% del mercat exterior català ja no és l'espanyol sinó l'europeu, l'americà o l'asiàtic, estem canviant alguns dels paràmetres bàsics d'una concepció obsoleta que reposava sobre l'equilibri suposadament compensat però mai reconegut formalment, entre dèficit fiscal i superàvit comercial.

Dit més explícitament, disposar del nivell d'autogovern que en el seu dia vam pactar és, avui, a més d'un dret inalienable, un instrument imprescindible per actuar com a subjecte polític real, per governar la sortida de la crisi, per desplegar les noves polítiques socials, per construir el model econòmic que ens ha de donar perfil propi a Europa i al món per els propers 50 anys.

El model, precisament, que ha de permetre que Catalunya segueixi exercint el paper de motor econòmic, de creador de riquesa susceptible de ser distribuïda, d'aportador net en el rol de solidaritat entre pobles d'Espanya mentre això sigui necessari, d'innovador i conector potent amb l'economia global per mitjà de la presència normalitzada de les nostres empreses arreu del món.

Diguem-ho clar, avui Espanya precisa de Catalunya d'una altra manera però no menys intensament del que ho ha fet en els últims 300 anys.

Tractem, doncs, de precisar, de identificar els elements essencials d'aquest projecte que els catalans han de conèixer, entendre, valorar i fer seu (o rebutjar). Es obvi que ha de ser entès com un projecte integral, que no defugui cap complexitat i, en canvi, doni compte de la coherència i globalitat dels seus components i concrecions.

Convindrà distingir, al efectes de presentació, tres grans àmbits de projecció:

1) el de la realitat social, econòmica, institucional del país: que està succeint, quines orientacions hem d'adoptar, quines reformes hem d'impulsar, quins objectius ens hem de fixar a curt, mig i llarg termini.

2) la definició oberta però estable del nostre model de sobirania compartida: el del federalisme pluri-nacional expressat a l'Estatut del 2006, la conquesta de la seva plena vigència, la lectura coherent o la reforma, si fos necessari, de la Constitució del 78.

3) l'aproximació completa i sense condicionament partidista a la reforma del nostre sistema democràtic amb especial consideració del model de partits i de representació política vigent des dels anys de la transició.

De la crisi a l'esperança,

En relació al primer àmbit, es poden inventariar una ample gamma d'actuacions, algunes ja en marxa per impuls dels últims governs i moltes altres pendents de ser definides i executades. Sense ànim d'exhaustivitat ni d'ordenació n'esmentem les següents:

- la reforma en profunditat de l'Administració Pública revisant conceptes bàsics d'organització i funcionament, criteris de relació amb els ciutadans i amb l'activitat econòmica (de l'autorització prèvia a la comprovació de qualitats i resultats), redefinició del concepte de funció pública i dels seus drets i deures, nova concepció de la col·laboració público-privada amb externalització d'àmbits de gestió susceptibles d'obtenir graus més alts d'eficiència social.

- L'exercici conseqüent de la capacitat fiscal que l'estatut ens reconeix per tal de consolidar un sector públic més lleuger en tamany però més capaç i més fort per exercir les seves funcions de garantia d'igualtat de drets, de cohesió social i d'equilibri entre poder democràtic i poder econòmic.

- Opció decidida per una política pressupostària orientada a un nou equilibri basat en la menor despesa corrent possible acompanyada de la major inversió pública possible.

- L'adopció de les mesures i actuacions coordinades amb el sector privat per assentar les bases del model econòmic industrial (amb el sector agro-alimentari com a punta de llança), d'exportació, de serveis avançats, d'I+D.

- El necessari canvi de fons en les relacions laborals més enllà de la potser correcta però clarament insuficient nova legislació en tràmit. És hora de plantejar obertament a empresaris i sindicats si estan disposats a treballar plegats per la millora de la productivitat i la defensa de la competitivitat de la nostra economia.

- Haurem de dur fins a les últimes conseqüències les decisions tot just adoptades en relació a la organització territorial del país. El decidit impuls al rol determinant del nostre principal actiu econòmic i institucional, l'àrea metropolitana de Barcelona, i la revisió a fons de l'actual i poc racional mapa

administratiu (incloent Diputacions i Consells Comarcals) han de formar part de l'agenda reformadora immediata que Catalunya reclama.

- Ha arribat també el moment d'afrontar sense cauteles excessives la nova concepció del que hem entès per "estat del benestar". Corresponsabilitat, fiscalitat equilibrada de rendes personals i beneficis empresarials, fronteres i nivells de la intervenció pública, prestacions universals i gratuïtat (o no) dels serveis personals. Es tracta, probablement, d'un àmbit on l'aportació de Catalunya pot significar un valor afegit net al procés de renovació en profunditat del concepte que Europa s'està plantejant.

- Amb la mateixa urgència haurem de situar-nos en primera fila dels països que han pres consciència del repte inajornable de trobar un equilibri solvent i eficient entre la creació i distribució de riquesa i el respecte per la natura i les exigències que en provenen: esgotament de recursos naturals, canvi climàtic, contaminació ambiental, etc...

- Per últim, però potser el més important, situar l'educació en el primer rang de les prioritats nacionals. La transformació tot just iniciada del nostre sistema educatiu s'ha de desplegar i completar en tota la seva potència, incloent el nivell superior universitari i, molt especialment, la formació professional i la seva relació amb el món del treball i els processos de integració laboral en condicions adequades per la creació de valor afegit.

De la desafecció al reconeixement

Pel que fa al segon dels àmbits esmentats, el de la consolidació del sostre màxim d'autogovern que mai hem assolit i ara es troba qüestionat, hem de començar per afirmar que no n'hi ha prou amb un debat entre catalans per mesurar recolzaments de cada una de les legítimes opcions que se'ns presenten: autonomisme (o més aviat descentralització administrativa), sobiranisme (indefinit i sense compromís), independentisme (unilateral o prèvia consulta), federalisme (més o menys capaç de trobar interlocutors interessats)....

Aquest es un debat legítim, cada dia més obert i recolzat en suports socials prou significatius, però no hauria de ser obstacle per trobar en moments de la major exigència com l'actual, els elements i conceptes que ens apleguin, que ens permetin definir estratègies de país amb objectius precisos i compartits. Altrament, tots hi perdrem, excepte, naturalment els que ens observen des de l'Ebre enllà amb una barreja de cinisme i complaença.

I, doncs, quins serien avui els elements susceptibles de configurar la més ample majoria de catalans en la seva defensa, sense que ningú hagués de renunciar a idees o projectes alternatius?

- la fixació i consolidació del nivell d'autogovern aconseguit amb l'Estatut del 2006 sense cap renúncia ni concessió, incloent, és clar, el govern de la justícia que hi era inclòs i la plena capacitat competencial acordada, sense la

permanent subjecció a la voracitat regulatòria de l'Administració Central que ha caracteritzat els darrers 25 anys (prou de "reales decretos" i "órdenes ministeriales" que contradiguin i anul·lin lleis catalanes!)

- el reconeixement explícit del caràcter plurinacional de l'estat, afirmant la lectura inicial de la Constitució del 78 o bé endegant el procés de reforma pertinent. (Llei d'ús de llengües de l'estat basada inequívocament en aquest principi, normalitat de la presència internacional de les nacions respectives, en serien exemples substantius)

- La presència inequívoca dels continguts que garanteixin la relació bilateral en tot allò que ens ha de permetre, precisament, actuar coma nació, ser estat, existir com a subjecte polític ple, conscient del marc de sobiranes compartides en que cada cop més ens haurem de moure.

- La seguretat, expressada també bilateralment, de comptar amb un model de distribució dels recursos públics que no perjudiqui ostensiblement la nostra capacitat de crear riquesa i decidir-ne la seva destinació. El model pactat a l'Estatut i ja vigent, és un pas positiu en la bona direcció sempre que no quedi dissolt en la sempre fràgil i provisional legislació de caràcter general tal com sembla apuntar la sentència del TC.

- Això no contradiu la necessitat de seguir exercint les dosis de solidaritat fiscal adequades en les modalitats més orientades a la reducció progressiva de les circumstàncies que encara avui, després de 30 anys d'evolució, ho justifiquen.

- Enriquir el contingut federal objectiu del nostre model per mitjà de la iniciativa, ja plantejada en el seu dia per el President de la Generalitat, d'establir relacions estables i regulars entre les nacions i regions autònomes per definir criteris i polítiques compartides sense intervenció ni autorització prèvia del Govern central.

- Ja sé que sovint es defensa la impossibilitat d'assolir aquests objectius en base a la comptabilitat d'eventuals majories parlamentaries. Precisament per la versemblança d'aquesta hipòtesi hem de plantejar aquest objectiu des d'un diàleg institucional i no partidari. És Catalunya, tota ella, visiblement, indiscutiblement, qui s'adreça a les institucions espanyoles, no a un o altre partit, per expressar la seva posició irrenunciable i, a la vegada, deixar clarament establert el compromís de lleialtat mútua que l'acord aconseguir implicaria.

I, naturalment, no podem tancar aquest apartat sense referir-nos a la qüestió que ha acabat convertint-se en el catalitzador, o el parallamps, del debat sobre el rol i la responsabilitat que pertoca al PSC en tot el relacionat amb l'autogovern català i la seva defensa davant les instàncies espanyoles.

Em refereixo, és clar, als acords polítics entre PSC i PSOE, a les modalitats de la seva presència conjunta o diferenciada a les cambres legislatives i, doncs, a la concreció de tot plegat en la disjuntiva grup parlamentari propi per el PSC

(com succeïa sense problemes fins al 1983), o bé continuïtat de la situació actual amb la simple pertinença dels diputats socialistes catalans al grup únic i compartit amb els de la resta d'Espanya.

Com quasi sempre, hem de desmuntar els tòpics imperants, refugi d'argumentacions destinades a impedir una reflexió serena i objectiva:

a) La formació de grup propi no es sinònim de ruptura i enfrontament amb el socialisme espanyol. Es sinònim de llibertat per definir posició pròpia i per defensar-la obertament en tot allò que afecti l'interès específic de Catalunya.

b) La formació de grup propi no seria altre cosa que retornar a l'origen de la relació entre dos partits amb personalitat jurídica diferenciada que acorden àmbits de treball comú i comprometen el respecte als objectius i programes elaborats per els òrgans federals que comparteixen.

c) La pertinença en peu d'igualtat a un projecte socialista d'àmbit espanyol es un senyal d'identitat al que de cap manera volem renunciar i que no podem acceptar que s'entengui com incompatible amb la representació sense límits ni subordinació de la nostra responsabilitat davant dels catalans

d) No hi ha cap obstacle reglamentari per la lliure decisió de constitució de grup propi per part del diputats socialistes catalans en el moment oportú per fer-ho. Tampoc n'hi ha per que, abans que això pugui produir-se, s'adoptin les decisions de vot diferenciat, si fos necessari, o s'articulin els acords interns que garanteixin l'expressió de posició i l'exercici visible de la representació majoritària dels ciutadans de Catalunya que, fins ara, correspon als diputats socialistes.

e) Es absurd que seguim parlant de federalisme plurinacional, de relació bilateral i, en canvi, no puguem disposar de les eines més bàsiques i elementals per donar contingut polític a aquests conceptes. Si Catalunya es una nació, si ha de saber actuar com estat, com pot silenciar la seva representació principal i majoritària a les instàncies determinants per el devenir del nostre autogovern? Encara pitjor, com podem deixar en mans de la resta de forces polítiques catalanes la funció essencial d'actuar visiblement en tant que representants elegits dels catalans i suposar que això no ha d'influir en la conformació dels recolzaments electorals per decidir la governació de Catalunya?

f) L'argument de l'eficàcia i la capacitat d'influir en millors condicions des de l'interior del grup únic espanyol es quasi ofensiu. Es acceptable que una relació realment federal no sigui capaç de proveir procediments suficients per arribar als mateixos acords en base al diàleg obert entre ambdós col·lectius? És clar que el nou escenari proporcionaria un plus de capacitat negociadora, d'influència real, als diputats catalans, però no és aquest precisament un dels objectius perseguits?

g) Es més legítim l'argument tecnico-polític de que això faria perdre al grup socialista la condició de primera força parlamentaria i, per tant, tindria

conseqüències sobre el funcionament del Congrés de Diputats, l'ordre de les intervencions, la composició de Meses i comissions, etc.. Però, diguem-ho clar, en cap cas la presència d'un grup de socialistes catalans ha de significar canvis en la configuració de la majoria parlamentària al servei d'un programa de govern, d'unes lleis pressupostàries, de tots els elements que han de configurar un projecte federal compartit i servit amb lleialtat mútua.

h) L'especulació sobre eventuais riscos de divisió interna al socialisme català resulta encara més ofensiva. Què no era aquest el criteri aplicat inicialment i en plena vigència quan el socialisme espanyol va obtenir a tot Espanya, i molt especialment a Catalunya, els millors resultats de mai i la majoria absoluta més indiscutible?

i) Per la mateixa raó, per últim, és encara menys acceptable que el PSC adopti la seva posició (o la seva renúncia) en aquesta matèria sota la hipòtesi mai plantejada formalment d'una eventual presentació de candidatures pròpies per part del partit socialista espanyol. Aquesta si seria una violació explícita dels acords d'unitat socialista i, per tant, d'obligat rebuig per part del socialisme català.

De l'abstenció crítica a la credibilitat i la confiança democràtica

Queda un tercer àmbit de reflexió, el de les reformes democràtiques imprescindibles per que totes les iniciatives i propostes esmentades fins ara mereixin atenció i acceptació o rebuig crític des de la ciutadania. No podem pretendre recolzament actiu ni arrelament orgànic sense recuperar la connexió directe entre política i ciutadania, entre partits i ciutadans que recolzin cada una de les opcions legítimes que s'ofereixen.

Es poden distingir tres àrees successives que s'exigeixen coherència mútua i aplicació conjunta. En aquesta matèria no son possibles els invents ni les solucions màgiques per un o altre aspecte o problema específic: hem de referir-nos, doncs, en primer lloc als sistemes de representació ciutadana i les lleis electorals que els serveixen, en segon lloc als propis partits, als electes que els personifiquen i a la seva relació amb electors i societat civil organitzada, en tercer lloc als procediments, garanties i control transparent del seu finançament i, per últim, a la qüestió cabdal dels drets i deures dels ciutadans i dels actors polítics en l'exercici de les seves funcions respectives.

El model actual ha anat acumulant efectes perversos i defectes prou visibles, però conserva les virtuts i característiques que a l'inici de la transició democràtica van aconsellar la seva adopció amb resultats més que positius: el principi constitucional d'obligada proporcionalitat va donar lloc a la creació de grans forces polítiques amb voluntat majoritària, a l'estabilitat en la representació parlamentària global, al domini de les idees i els projectes sobre el pur personalisme, a períodes d'alternança a dreta i esquerra amb possibilitat de desplegar projectes a mig i llarg termini i a l'adopció de mecanismes de finançament de l'acció política dissenyats per impedir desequilibris basats en la capacitat econòmica d'uns i altres.

Totes aquestes qualitats han anat esvaint-se, desapareixent de l'imaginari col·lectiu sobre la política i han sigut substituïdes per les anècdotes (o categories) dels casos de corrupció personal, de finançament irregular, d'ús inadequat dels recursos públics, de complicitat amb interessos privats poc legítims, en definitiva per un progressiu distanciament respecte d'unes organitzacions aparentment tancades, blindades o indiferents front a les inquietuds ciutadanes.

Es així com s'ha anat consolidant un cert clam popular, tant crític i desqualificador global del sistema polític com confús i poc clar en la formulació d'alternatives viables i solvents. Tenim molt clar el que no volem que passi, el que no ens agrada, el que voldríem veure desaparèixer per sempre, però no hem sigut capaços d'oferir respostes ni propostes susceptibles de ser acordades i aplicades des de una mínima coincidència general.

Amb un cert risc, doncs, d'afegir incertesa a la desafecció generalitzada, podem identificar algunes línies de reforma que, naturalment, haurien de trobar graus de consens significatius per tenir possibilitats d'èxit.

a) l'aprovació, per fi, de la Llei Electoral de Catalunya amb els suficients elements de novetat en la vessant d'assegurar la correcta representació territorial i, al mateix temps, la incorporació, per primera vegada en la legislació electoral espanyola, del principi de relació directe entre diputat i elector que l'ha votat. Els sistemes alemany o holandès són referències útils en aquesta direcció, tot i respectant el principi de proporcionalitat que la Constitució del 78 va establir

b) La qüestió del finançament presenta les dificultats tradicionals pel que fa a la transparència i al control efectiu dels ingressos i despeses dels partits. La pretensió reiterada de trobar una regulació cada cop més estricta i capaç de preveure totes les esclotxes s'ha demostrat inútil i contraproductiu.

c) No seria més sensat establir un límit general de despesa i articular mecanismes d'estimació objectiva externa i neutral per verificar-los? No seria també més efectiu establir un sistema de sancions directament polítiques (per exemple, pèrdua de diputats elegits per la llista infractora) en base a l'avaluació externa realitzada periòdicament?

d) També aquí, doncs, menys regulació casuística, menys procediments de verificació comptable i formal, més llibertat real de moviments, més coneixement transparent d'activitats, relacions partits-societat i despeses reals, més capacitat efectiva de sancionar políticament comportaments irregulars.

e) El canvi en el sistemes electorals haurà d'ajudar a la gradual adaptació de les estructures partidàries en el sentit de major plasticitat social i menor rellevància dels aparells orgànics dels partits. La necessitat de triar candidats que hagin de competir personalment per la representació de territoris més petits i homogenis amb vot individualitzat pot comportar un revulsiu per contrast positiu amb el mecanisme exclusiu i tradicional de llistes de partit tancades i bloquejades.

f) En coherència amb aquest model electoral mixt es poden plantejar novetats en l'aplicació de conceptes com el de disciplina de vot, en el sentit de capgirar la proporció actual entre vot obligat i llibertat de vot per els membres de cada grup parlamentari. El "contracte" inicial inclouria les qüestions i decisions de disciplina comuna (per exemple les incloses en els programes electorals o de govern) mentre que per les no previstes es podria reclamar la llibertat d'expressió i vot personal.

g) Aquests canvis s'han d'estendre al funcionament i regles del joc de parlaments, governs. Ajuntaments, etc.. Les relacions entre institucions democràtiques i ciutadans han de caracteritzar-se per la transparència, l'accés directe a la informació, el rendiment de comptes i la responsabilitat plenament assumida en la gestió dels recursos públics. I, al mateix temps, els governants i representants han de poder exercir la seva funció en les adequades condicions de respecte i confiança.

h) La reflexió sobre el funcionament del nostre sistema democràtic ha de incloure també la del paper dels mitjans de comunicació privats i públics. La independència dels uns, privats però amb transparència de propietat i socis, ha d'anar en paral·lel a la claredat i coneixement general dels seus posicionaments i preferències polítiques. La neutralitat dels altres, públics però protegits de la intervenció partidaria o governamental, ha de ser regulada i garantida per la legislació específica. La creixent presència i influència de les xarxes socials completa un escenari cada cop més obert on serà més difícil el condicionament interessat de l'opinió pública, per bé que els processos de concentració empresarial seguiran sent risc real per la llibertat d'expressió.

Ernest Maragall i Mira
Olià.
Agost 2010.